

- М.М.Коренев, Г.М.Даниленко // Журнал Академії медичних наук. - 2007. - №3. - С. 526-532.
- Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: практическое руководство /В.Д.Менделевич. - М.: МЕДпресс, 2001. - 592 с.
- Полька Н.С. Актуальні проблеми психогієни дітей і підлітків: шляхи та перспективи їх вирішення (огляд літератури і власних досліджень) / Н.С.Полька, І.В.Сергета //Журнал Національної Академії медичних наук України. - 2012. - Т.18, №2. - С. 223-236.
- Сергета І.В. Організація вільного часу та здоров'я школярів /І.В.Сергета, В.Г.Бардов. - Вінниця: РВВ ВАТ "Віноблдрукарня", 1997. - 292 с.
- Сердюк А.М. Психогієна дітей і підростоків, страждаючих хронічними соматичними захворюваннями / А.М.Сердюк, Н.С.Полька, І.В.Сергета. - Вінниця: Нова книга, 2012. - 336 с.

Мостовая О.П.

ФИЗИОЛОГО-ГИГИЕНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОСОБЕННОСТЕЙ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ И ВНЕУЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ

Резюме. В ходе проведенных исследований осуществлена гигиеническая оценка социально- и учебно-значимых аспектов организации повседневной жизнедеятельности учащихся 14-17 лет, обучающихся в старших классах современной школы, определены наиболее распространенные изменения, требующие учета во время разработки и внедрения здоровьесохраняющих технологий.

Ключевые слова: общеобразовательное учебное заведение, учащиеся 14-17 лет, учебная и внеучебная деятельность.

Mostova O.P.

HYGIENIC ASSESSMENT OF SOCIAL AND EDUCATIONAL SIGNIFICANT ASPECTS OF DAILY LIVING PUPILS OF 14-17 YEARS OLD OF MODERN SCHOOL

Summary. In the course of research carried out a hygienic assessment of social and educational aspects of everyday life of pupils at the age of 14-17 years old enrolled in the senior class modern school, identifies the most common changes that should be known during the development and implementation of health promotion technologies.

Key words: school, pupils of 14-17 years old, educational and non-school activities.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2012р.

© Паламарчук О.В.

УДК: 57: 371. 24: 378.4

Паламарчук О.В.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра фармації (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО НАВЧАННЯ ПО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНІЙ СИСТЕМІ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА "МЕДИЧНА БІОЛОГІЯ"

Резюме. Висвітлені найбільш типові проблеми пристосування першокурсників до нових умов навчання у вищому навчальному закладі, обговорено найбільш ефективні шляхи їх подолання на прикладі викладання медичної біології як базової дисципліни у медичному вузі.

Ключові слова: адаптація, студенти першого курсу, навчальна діяльність, медична біологія

Вступ

Навчання в медичному університеті висуває підвищені вимоги до студентів внаслідок високого темпу учбового процесу та значного обсягу інформативних навантажень [Андрущенко, 2004]. Тому для успішного засвоєння матеріалу учбової програми необхідний достатній вихідний рівень загального інтелектуального розвитку, ерудованості, широти пізнавальних інтересів, рівня володіння певним колом логічних операцій [Высоцкий и др., 2010]. При деякому зниженні цього рівня можлива компенсація за рахунок активізації оперативної пам'яті й переключення уваги, рішення вербально-логічних завдань, або підвищеної мотивації та працездатності, посидючості, ретельності в учбовій діяльності [Каткова, 2004].

Значно ускладнює пристосування студентів до нових умов навчання модернізація системи вищої освіти України, яка є передумовою входження України до єдиного Європейського та світового освітнього про-

стору. За вимогами "Тимчасового положення про організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою" у вивченні дисциплін більш питома вага надається студентам на самостійну роботу, особливо на теоретичних базових кафедрах, які викладають природничі та гуманітарні дисципліни, самостійна робота студента складає біля 33% від загальної кількості годин на підготовку [Мороз та ін., 2011]. Першокурсники не завжди успішно опановують знаннями тому, що у них не сформовані такі риси особистості, як готовність до навчання, здатність вчитися самостійно, контролювати і оцінювати себе, володіти своїми індивідуальними особливостями пізнавальної діяльності, вміння правильно розподіляти свій робочий час для самостійної підготовки [Ждан та ін., 2011]. Привчені до щоденної опіки і контролю в школі, деякі першокурсники не вмюють приймати елементарні рішення. У них недостатньо виховані навички самоосвіти і само-

виховання [Ковальчук, 2005].

Відомо, що методи навчання у вузі різко відрізняються від шкільних, так як в середній школі навчальний процес побудований так, що він весь час спонукає учня до занять, змушує його працювати регулярно, інакше дуже швидко з'явиться маса двійок. В іншу обстановку потрапляє вчорашній школяр, переступивши поріг вузу. У студентів нерідко виникає думка про легкість навчання у вузі в першому семестрі, формується впевненість в можливості все надолужити і освоїти перед сесією, виникає безтурботне ставлення до навчання. Багато першокурсників на перших етапах навчання відчують труднощі, пов'язані з відсутністю навичок самостійної навчальної роботи, вони не вмюють конспектувати лекції, працювати з підручниками, знаходити і добувати знання з першоджерел, аналізувати інформацію великого об'єму, чітко і ясно викладати свої думки. В цілому, для початкового етапу навчання характерна висока інтенсивність впливу несприятливих психосоціальних чинників, що дозволяє охарактеризувати цей період як складний, а студентів-першокурсників - як групу ризику щодо зниження рівня особистісного адаптаційного потенціалу.

Метою нашого дослідження був аналіз адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі та фактори, що найбільше впливають на процес адаптації на прикладі вивчення предмета "Медицина біологія".

Матеріали та методи

Об'єктом дослідження були студенти першого курсу фармацевтичного факультету, що вивчають предмет "Медицина біологія". По результатам поточної, модульної успішності студентів-першокурсників були вироблені критерії і стратегії, які забезпечують оптимальну адаптацію студентів початкових курсів до навчання в медичному вузі по кредитно-модульній системі, удосконалення методик викладання дисципліни "Медицина біологія".

Результати. Обговорення

Навчальна діяльність студента - це процес, спрямований на оволодіння знаннями, вміннями та навичками, в якому важливе значення має вміння студента самостійно здобувати та опрацювати нові знання, нестандартно вирішувати проблеми, що виникатимуть у майбутній професійній діяльності. Набуття таких вмінь та ефективність підготовки фахівців залежить від ряду факторів, один з яких - це адаптація до умов навчання у ВНЗ. За даними літератури всі труднощі студентів можна розділити на три групи: соціально-психологічні, навчальні та професійні [Кузьмінський, 2005]. Соціально-психологічні: зміна соціального оточення; особливості спілкування з новим оточенням; невміння будувати відносини в колективі; нові побутові умови (проживання у гуртожитку та ін.); недостатня психологічна підготовка до самостійно-

го життя, необхідність самостійно приймати рішення; низька самооцінка; невміння вибирати раціональний режим праці та відпочинку. Навчальні: відсутність навичок самостійної роботи; невміння конспектувати; відсутність вміння контролювати свої знання; прогалини в отриманих (шкільних) знаннях; зростання обсягу та складності навчального матеріалу. Професійні: нечітка професійна мотивація; нерозуміння важливості та доцільності вивчення деяких дисциплін для формування професійних знань фахівця; сумніви щодо правильного вибору майбутнього фаху; недостатня психологічна готовність до оволодіння обраним фахом. Подолання зазначених труднощів у кожного першокурсника відбувається індивідуально, тому рівень адаптації залежить від того, наскільки сформовані показники, що сприяють ефективному входженню студента у нове середовище. Рівень адаптації студентів до навчання, її мотиви та спрямованість бувають різними за тривалістю, інтенсивністю та цілеспрямованістю. Для підвищення якості навчальної праці студентів велике значення мають проблеми перебудови, які склалися в школі, їх стереотипів навчальної роботи та озброєння їх новими вміннями й навичками.

Для викладача медичного вузу представляє інтерес не стільки аналіз побудови навчальної діяльності, скільки проблема її адекватного формування у студентів, перш за все, на першому курсі [Барінов, 2009]. Фактично мова йде про те, щоб навчити студентів вчитися, і це найчастіше важливіше, ніж озброєння їх конкретними предметними знаннями. Найбільша складність полягає в самостійному відборі змістовного матеріалу, що підлягає засвоєнню [Степко та ін., 2004; Дидора і др., 2010]. Найбільш наочно проблеми адаптації студентів до навчальної діяльності проявляються при вивченні матеріалу з медичної біології, що обумовлено низькою особливостей цього предмету. Ці особливості обумовлені високими вимогами до рівня біологічних знань майбутніх лікарів, як фундаменту професійної та світоглядної підготовки [Мороз та ін., 2011]. Порівняно з матеріалом середньої школи, інформація, що подається студентам з предмету "Медицина біологія", відрізняється значною специфічністю.

Предмет медичної біології відрізняється високою інформативністю, що знайшло відображення в великій кількості годин учбового навантаження, відведених на його вивчення. Велика кількість номенклатурних термінів, у тому числі латинською мовою, необхідність наочної демонстрації біологічних знань, вимагає від студента напруження уваги, оперативної пам'яті, просторового мислення. Кожний окремий розділ біології, а часто й окремі теми одного розділу, не схожі на інші, мають свої особливості, що при переході до нового розділу примушує студента перебудовувати звичні навчальні схеми, змінювати типові підходи до вивчення нових тем. Відповідно спостереженням багатьох викладачів біології, успішність студентів знижується на по-

чаткових етапах вивчення нових розділів. Крім того, перед студентом постає необхідність поділу великої кількості навчальної інформації з матеріалу лекцій, підручників, атласів та методичних розробок на головні і другорядні дані, вибудовування їх в доступні до вивчення змістовно-логічні схеми. Кількість цієї інформації постійно збільшується і спроби передати весь її обсяг, особливо в довготривалу пам'ять студентів, не завжди виявляються успішними [Грубінко, 2004]. Студенти не раз скаржились на те, що різні джерела дають різну інформацію. Така проблема виникає тому, що студент не пристосований до роботи з багатьма джерелами, оскільки в школі він, як правило, на кожному предметі мав справу тільки з одним підручником. Для уникнення такої проблеми корисно, особливо на початку вивчення нового розділу, приділяти особливу увагу керованій самостійній роботі студентів [Глушко та ін., 2011]. Після пояснення нової теми викладач разом із студентами проробляють матеріал лекції, підручника, методичного посібника, знаходять біологічні схеми, таблиці, малюнки для закріплення вивченого матеріалу. Поступово в процесі роботи викладач передає ініціативу в руки студентів.

Біологічні знання затребувані на всіх кафедрах протягом усіх років навчання і тим більше в лікарській практиці. Але часу і умов на повторне вивчення біології на старших курсах вже немає, або їх недостатньо. Розраховувати на спадкоємність і повторюваність знань складно, і тому необхідно створити умови навчання і контролю, при яких кожен студент мав би достатній рівень біологічних базових знань. Всі педагогічні засоби викладання предмета біології перевірені часом та відпрацьовані, але вони потребують постійної корекції з метою підвищення доступності і засвоєності навчального матеріалу.

Одним із шляхів такої корекції є вдосконалення дидактичного викладу інформації [Андрущенко, 2004]. Дані студентам подаються в зручному для запам'ятовування системному вигляді на лекціях, практичних заняттях і в методичних посібниках. Ці положення слід представити у вигляді зразків відповідей в стислій, доступній, тезисній формі за основними фундаментальними положеннями предмета біології. Необхідно, щоб ці положення студент чув і читав неодноразово і міг їх легко відтворити по пам'яті в майбутньому, для чого потрібні методичні посібники з шаблонами відповідей на головну інформацію для довготривалого запам'ятовування, які не знижуючи обсягу і рівня вимог, дозволяють зменшити рівень розумового навантаження. Доцільно використовувати робочі зошити з друкованою основою, де чітко сформульовані вимоги і завдання до практичних аудиторних занять та самостійної роботи студента у підготовці до занять. Оскільки викладання медичної біології вимагає у студента напруження оперативної пам'яті й просторового мислення, в процесі заняття викладач повинен намагатись досягти максимальної наочності та візуалізації даних, що викладаються студентам. Ро-

боту з теоретичним матеріалом можна доповнити мультимедійною демонстрацією зображень препаратів, схем, малюнків або тематичного відеоряду [Грубінко, Бабін, 2004; Барінов та ін., 2009]. Послідовність вивчення біології людини історично виправдана, тому що дозволяє вивчення від простого до складного. Щоб уникнути механічного запам'ятовування студентами учбового матеріалу, урізноманітнити його доступними прикладами і полегшити засвоєння, в навчальному процесі треба поєднувати подання теоретичного матеріалу з клінічними аспектами, значенням для медицини. Тому виклад кожної теми методичного посібника, розробленого співробітниками нашої кафедри, включає опис можливої патології та вад розвитку людини у медичній цитології, генетиці, паразитології.

Використання тестів у навчальному процесі надійно увійшло в світову педагогічну практику. Постійно розвиваються наші уявлення про призначення та педагогічні можливості тестів, їх форми та формати запитань. Проте інтенсивне використання такої форми поточного та модульного контролю поступово почало відтісняти на другий план найбільш важливу частину заняття - практичну роботу студентів з препаратами, малюнками, схемами, таблицями. Як результат, студент, котрий добре справляється з вирішенням тестових завдань, не завжди може пояснити та обґрунтувати свою відповідь. Його знання є фрагментарними, базуються на стандартних тренажерах-моделях ситуацій, що неодноразово повторюються, а практичної підготовки бракує. Без сумніву, тестування більше, ніж інші методи вимірювання знань, які використовуються у сучасній педагогіці, відповідає критеріям якості при визначенні рівня теоретичної підготовки [Ковальчук та ін., 2005]. Але тестування в навчанні - не тільки контроль знань студентів, це форма закріплення, уточнення, осмислення і систематизації матеріалу. Студенту все ж не вистачає "живого" слова викладача, яке він чує, бачить і відчуває на лекціях та практичних заняттях, у роботі кураторів академічних груп студентів.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Проблема адаптації студентів до умов навчання являє собою одне з важливих завдань вищої школи. Адаптація до навчальної діяльності - це такий процес, за допомогою якого особистість, з одного боку, задовольняє особисті вимоги та пізнавальні потреби щодо умов та очікуваних результатів навчання, а, з іншого боку, відповідає тим вимогам, які висуває до неї структура, зміст та умови здійснення навчальної діяльності.

2. В процесі навчання студенти повинні адаптуватися не тільки до умов навчальної діяльності, але й до постійної зміни навчальних стереотипів, організації навчального процесу. Особливої уваги тут потребують студенти-першокурсники, оскільки звична для них організаційна модель навчання значно відрізняється

від навчання у вищій школі. Для навчального процесу першокурсників характерні інтенсивне розумове навантаження, сприйняття великого інформаційного потоку, високе емоційне напруження, чітка регламентація праці і відпочинку.

3. Швидка і якісна адаптація студентів-першокурсників є необхідною умовою для їх подальшого й успішного навчання. Перші місяці навчання, особливо перші атестації, а потім заліки й іспити виявляють багато студентів, у яких з різних причин виникають труднощі в

навчанні, тому вони потребують педагогічної допомоги. Означену проблему можна розв'язати лише за умов організації системи заходів з формування прийомів, навичок та вмінь навчання у системі вищої школи.

Перспективними методами, які забезпечують оптимальну адаптацію студентів початкових курсів до навчання в медичному вузі, є удосконалення методик викладання дисциплін та індивідуальний підхід до особистості студентів з урахуванням особливої вразливості їх інтелектуального і психологічного потенціалу.

Список літератури

- Андрущенко В.А. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу /В.А.Андрущенко //Вища освіта України. - 2004. - №1. - С. 5-10.
- Барінов Е.Ф. Сучасні підходи для створення мультимедійних програм та фільмів для реалізації проблемного навчання в медичних вузах /Е.Ф. - Барінов //Медична освіта. - 2009. - №3. - С. 5-8.
- Высоцкий Ю.А. Рейтинговая оценка знаний по 100 бальной шкале /Ю.А.Высоцкий, Л.А.Болгова, В.И.Курьшин //Журнал теоретической и практической медицины. - 2010. - Т.8. - С.291.
- Глушко Л.В. Удосконалення якості підготовки лікарів в умовах Болонського Грубінко В.В. Нова парадигма вищої освіти в контексті Болонського процесу /В.В.Грубінко, І.І.Бабин //Медична освіта. - 2004. - №3-4. - С. 7-14.
- Ждан В.М. Місце та роль самостійної роботи студента в кредитно-модульній системі організації навчального процесу /В.М.Ждан //Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації //Матеріали Всеукр. наук. навч.-метод. конф. - Полтава, 2011. - С. 52-58.
- Інноваційні методики викладання в сучасній вищій освіті: зб. матеріалів навч.-метод. конф. /В.М.Мороз, Ю.Й.Гумінський, Т.Л.Полесья [та ін.]. - Вінниця, 2011. - С. 128-133.
- Ковальчук Л.Я. Медична освіта в Україні та Болонський процес: реальність і шляхи переходу до Європейського освітнього простору /Л.Я.Ковальчук, І.Р.Мисула, К.О.Пашко //Медична освіта. - 2005. - №2. - С. 21-24.
- Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Кузьмінський А.І. - К.: Знання, 2005. - 486 с.
- Модернізація вищої освіти України і Болонський процес /М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, К.М.Левківський [та ін.] //Вища школа.- 2004.- №2-3.- С. 97-125.
- Глушко Л.В. Удосконалення якості підготовки лікарів в умовах Болонського процесу /Л.В.Глушко, Н.В.Чаплинська, Н.З.Позур [та ін.] //Медична освіта. - 2011. - №4. - С. 47-51.

Паламарчук О.В.

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА МЕДИЦИНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ К УЧЕБНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНІЙ СИСТЕМІ НА ПРИМЕРІ ИЗУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА "МЕДИЦИНСКАЯ БИОЛОГИЯ"

Резюме. Освітлені найбільш типові проблеми пристосування первокурсників до нових умов навчання в вищій школі; обговорені найбільш ефективні шляхи їх подолання на прикладі викладання медичної біології як базової дисципліни в медичному вузі.

Ключові слова: адаптація, студенти першого курсу, навчальна діяльність, медична біологія

Palamarchuk O.V.

ADAPTATION OF FIRST COURSE STUDENTS OF MEDICAL UNIVERSITY TO STUDY ON CREDIT-MODULAR SYSTEM ON THE EXAMPLE OF THE MEDICAL BIOLOGY COURSE

Summary. The most common problems of adaption of the new-comers to new learning environment of higher educational institution have been revealed; the most effective ways to overcome the problems on the example of teaching medical biology course as a basic discipline of the medical university have been discussed.

Key words: adaptation, first-year students, educational process, medical biology.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2012р.

© Саволюк С.І.

УДК: 378: 004: 614.2.07

Саволюк С.І.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра хірургії №2 (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна? 21018)

ЗНАЧЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ "ХІРУРГІЯ"

Резюме. Наведені систематизовані та узагальнені дані щодо ролі семінарів у системі медичної післядипломної освіти, продемонстрована необхідність зміни методологічних підходів до їх проведення на сучасному етапі безперервного професійного та посадово-функціонального зростання лікарів за спеціальністю "Хірургія". Визначені переваги та недоліки різних видів контролю знань з урахуванням повноти охоплення слухачів. Рекомендовані контрольні заняття-семінари таких видів: